

WEINZIERL ANETT

Digitális írástudatlanság a 45 -60 éves felnőttek körében

Bevezetés

Amikor a címben megjelölt témát vizsgáljuk, fontos, hogy észrevegyük azt a demográfiai, a gazdasági és munkaerőpiaci összetett problémát, azt a megoldandó helyzetet, melynek az érintett korosztály is az „elszenvedője”.

Nemcsak Magyarországon, hanem általánosan véve az egész Európai Unióban problémát jelent a társadalom elöregedése, és folyamatos fogyása, mely kissé lesarkítva azt jelenti, hogy egyre több idős, vagy munkavégzésre alkalmatlan embert kell egyre kevesebb munkavégzésre alkalmas embernek eltartania. A 2008-ban indult, és azóta több hullámban lezajlott gazdasági válság sajnos nem csak a cégek, vállalkozások életére hatott ki, hanem a végfogyasztókra, a lakosságra is. Emiatt sokan kényszerülnek pályakorrekcióra különböző okok miatt, azonban közülük rengetegen küzdenek a tanulást gátló tényezőkkel.

A demográfiai, gazdasági és munkaerőpiaci probléma összekapcsolódása

„A jövő nagy kihívása Európában a népesség öregedése. ... egyre kisebb munkavállalói körnek kell gondoskodnia a társadalom többi részének eltartásáról. A terhek aránytalan növekedése, illetve az eltartásra szorulóknak rendkívül alacsony életszínvonala csak úgy kerülhető el, ha megváltozik a jelenlegi szemlélet és gyakorlat a foglalkoztatás kor-struktúráját illetően. Ez egyfelől a munkaadók toleranciájának növelését igényli az idősebb munkavállalókkal szemben, és ezen korosztályok értékeinek rehabilitálását előfeltételezi össztársadalmi szinten. Másfelől elengedhetetlen az érintett korosztályok tudásának felfrissítése, karbantartása a munkában tartósság érdekében...”¹

A népesség öregedése Magyarországon is problémát okoz. A helyzetet tovább árnyalja, hogy az utóbbi években nőtt az elvándorlási kedve, és egyre többen vállalnak külföldön munkát. A kivándorlók egy része külföldön kezd új életet, és ott is alapít családot.

A legfrissebb adatok szerint már több, mint 600 ezer magyar dolgozik külföldön, és az utóbbi években egyértelműen nőtt az elvándorlás. Ezáltal a Magyarországon adózók száma tovább csökken, vagyis még kevesebben kénytelenek eltartani egyre öregedő társadalmunkat. A 2012 márciusi adatok alapján soha nem látott mértékben nőtt a migrációs kedv: Ekkor minden ötödik magyar felnőtt azt tervezte, hogy külföldön vállal munkát, vagy esetleg véglegesen kivándorol - derült ki a TÁRKI Társadalomkutatói Intézet 2012 márciusi kutatásából. (Ild. 1. ábra, Tárki, 2012)

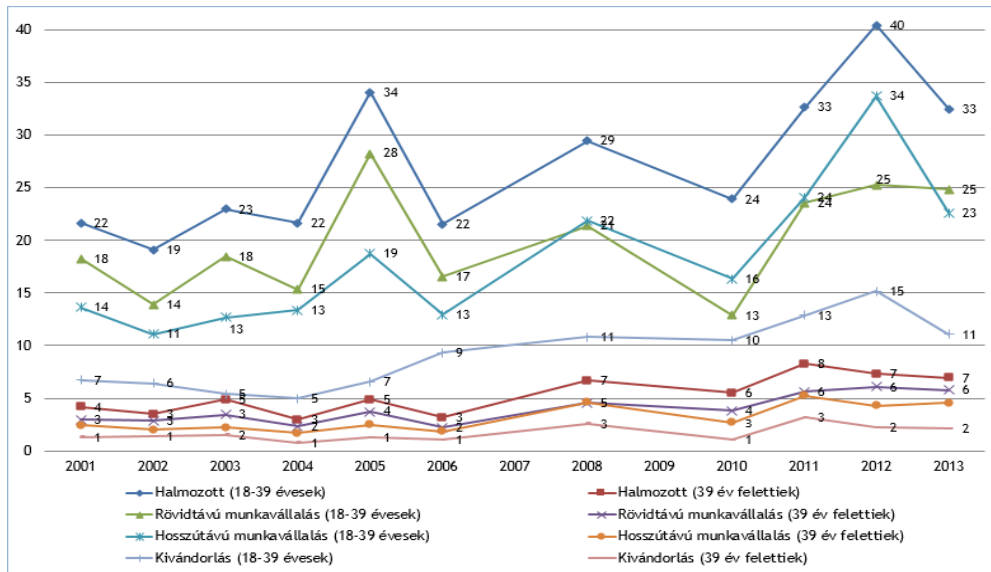
A helyzet kezelésére Magyarországon is történtek és folyamatosan indulnak kezdeményezések, azonban rendkívül fontos, hogy a különösen érzékenyen érintett korosztályban is tudatosuljon a probléma, és az érintett személyek maguk is lépéseket tegyenek helyzetük jobbá tételére. A probléma kiemelten sújtja a 45 év feletti korosztályt. Az érintett korcsoport tetemes

---

¹ Adler Judit, Munkaügyi Szemle, 2004/7. 43.

része nem jeleskedik informatikai ismeretekben, ugyanakkor sokszor a végzettségüknek megfelelő állás megtalálásához nélkülözhetetlenek legalább a felhasználói szintű számítógépes ismeretek.

1. ábra: A migrációs szándék alakulása korcsoportok, valamint a tervezett migráció időtávja szerint, 2001–2013 (%)

Forrás: TÁRKI Omnibusz adatfelvételek, 2001 – 2013

Felvetődik a kérdés, hogy egy olyan országban, ahol magas a munkanélküliség, és rengeteg a digitális,- és nyelvi kompetenciákkal rendelkező pályakezdő álláskereső, milyen eséllyel indulhat egy munkanélkülivé vált 55-60 éves ember, akinek esetleg hiányosak az informatikai kompetenciái?

Egy előrejelzés szerint Magyarországon 2021-ben már minden negyedik lakos 60 éves vagy annál idősebb lesz. Ugyanakkor nő a várható élettartam: a férfiaknál 73,6 év, a nőknél 80,5 év várható. A nyugdíjas időszak már nem „pihenő” nyugdíj lesz, a fogyasztói társadalom aktív tagjaivá válnak ezen korosztály tagjai. Egy, az unió tagországaiban végzett 2005-ös kutatásból kiderül, hogy az 55 év feletti nők tíz százalékban, míg a férfiak csupán 8%-ban találhatók meg a munkaerőpiacon. Ráadásul a munkapiacon erősen dominál a „digitális diszkrimináció”, ami azt jelenti, hogy mivel ez a korcsoport nagyrészt kimaradt „az információs társadalomból”, a munkáltató könnyen elutasítja jelentkezését arra hivatkozva, hogy nem rendelkezik a munkavállaláshoz szükséges informatika kompetenciákkal. (Gyimóthy Éva, 2008) Az 50 évesnél idősebb generáció szinte eltűnt a munkaerőpiacról, és a probléma kifejezetten súlyosan érinti a 45 év feletti nőket.

Mélyülő digitális szakadék

Az informatika egy folyamatosan változó terület, ahol gyakorlatilag megállíthatatlan a fejlődés. Nem könnyű feladat ezt a folyamatos, és viszonylag gyors változást figyelemmel kísérni, főként a mai Magyarországon, amikor kutatásom alanyainak helyzete akár napról-napra is megváltozhat. A jelenleg 45-60 éves korosztálynál gyakori jelenség, hogy középiskolás, vagy akár főiskola, egyetemi éveik alatt nem volt természetesen és automatikus az informatika tár-

gyak tanulása, szemben a jelenlegi fiatalokkal, aki számára teljesen természetes dolog a számítógép mindennapi használata. Az „digitális szakadék” tisztán érzékelhető egy olyan társadalomban, ahol a 3-4 éves gyermekek már a szüleik mobiltelefonján játszanak, a 6-7 évesek a tabletet, vagy laptopot használják, a szüleik felzárkóznak hozzájuk, ugyanakkor a másik oldalon találkozunk olyan képzett, diplomás, 45-60 év közötti emberekkel, akik sosem kényszerültek rá arra, hogy komolyabban is értsenek a számítástechnikához. Eddig. Az előzőekből kitűnik, hogy az 55-60 év közöttiek munkaerő piacon történő elhelyezkedését kiemelten kellene támogatni. A társadalom érdeke is az, hogy az említett korcsoport tagjai minél tovább maradjanak aktívak a munkaerő piacon, hiszen társadalmunk előregszik, vagyis egyre kevesebb fiatalnak kell eltartania az idősödő társadalmat. A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy az utóbbi években nőtt az elvándorlás mértéke. Ugyanakkor a KSH 2013-as népszámlálási jelentéséből kiderül, hogy a nyugdíjkorhatár emelésével pozitív változások következtek be az érintett korcsoport munkavállalását illetően: „A nyugdíjkorhatár emelkedése azt eredményezte, hogy a 2001. évvel szemben még a munkaerőpiacon van az 55–59 éves nők és a 60. évüket éppen betöltött férfiak jó része. Ez a nagy létszámú, az 1950-es évek első felében született korcsoport jelentősen hozzájárult az aktív népesség számának emelkedéséhez.”²

Az 50-54 évesek gazdasági aktivitása jelentősen emelkedett, az 55 éven felülieké pedig több, mint két és félszerese lett a 10 évvel korábbinak. A KSH jelentéséből az is tisztán látszik, hogy 2011-ben a 40-59 évesek gazdasági aktivitása 77.9 volt. Kijelenthetjük tehát, hogy a nyugdíjkorhatár kitolása pozitívan mozdította előre a korábban általam felvetett demográfiai- és munkaerő piaci problémát, ugyanakkor nem elegendő a helyzet megoldására. Bár a közmunka program szintén segíti a probléma megoldását, nem szabad elfelejtenünk, hogy a közmunka nem a piac, hanem az állam által létrehozott munkahely, ami hosszú távon nem képes pótolni, illetve helyettesíteni a piac által generált munkahelyeket. (KSH, 2013)

Az említett intézkedéseken túl a kormányzat felismerte, hogy szükség van az érintett korcsoport továbbképzésére is annak érdekében, hogy azokat a hiányzó kompetenciákat, amelyek szükségesek lennének a sikeres munkavállaláshoz, pótolni tudják. Ezen fejlesztésre szoruló kompetenciák között gyakorlatilag első helyen áll az informatika, valamint a nyelvi kompetenciák fejlesztésének fontossága.

Digitális írástudatlanság az érintett korosztálynál

„A digitális analfabéta, minimális internet-kompetenciájából kifolyólag csupán korlátozottan képes a modern informatikai technológiák, és új médiák használatára. A digitálisan analfabéta emberek a mindennapokban, és elsősorban a munkaerőpiacon gyakran hátrányt szenvednek.”³

Nem könnyű feladat egyértelműen megfogalmazni azt, hogy mit jelent a digitális analfabétizmus. A fentebb található definíció azonban világossá teszi számunkra, hogy a digitális analfabétizmus a mai világban kifejezetten hátrányt jelent az érintettek számára.

Ahhoz, hogy ezt a problémát jobban megértsük, tisztáznunk kell, hogy mit jelent a digitális írástudás fogalma. Az információs technológia alkalmazása, és digitális írástudás a kulcskompetenciák közé tartoznak.

A *digitális írástudás* az információs eszközök használatát jelenti. Ahogy teljesen természetes számunkra, hogy írni tudunk, úgy várja el az információs társadalom az egyéntől a munkahelyen, és az iskolában, hogy számítógéppel írni tudjon, vagy akár táblázatokat is képes

---

² KSH: 2011. évi népszámlálás, 3. Országos adatok, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest 2013., 18.o

³ Digitaler Alphabetismus – Wer ist betroffen?, 2011

legyen összeállítani, valamint képes legyen kommunikálni a számítógép segítségével. (Frank, 2006)

A digitális írástudás egy gyűjtőfogalom, amibe beletartozik az írástudás és a műveltség több típusa is. Magába foglalja például az információkeresési stratégiák alkalmazásának képességét, az információ források, és a megtalált információk értékelésének képességét is. Ide tartoznak a számítógéphez köthető ismeretek, ugyanakkor nem szabad kizárólag erre korlátozni a digitális írástudást, mint fogalmat. – vélekedik Molnár Szilárd. (Molnár Szilárd és tsai, 2005)

Z. Karvalics László az információs társadalomhoz kötődő egyik empirikus kutatásában kiemeli, hogy a digitális írástudás megnöveli az adott egyén esélyeit a munkaerőpiacon. Míg a gyerekek kíváncsiságból, örömmel ülnek le a számítógéphez, addig az idősebbek megosztottak ebben a kérdésben. Vannak, akik kényszerként élik meg, hogy meg kell tanulniuk a számítógép használatát. (Karvalics László, Z, 2001)

Az utóbbi években nemcsak az EU, hanem az egyes tagországok, így Magyarország is kiemelten foglalkozik a 40 év feletti korosztály digitális ismereteinek fejlesztésével. Neelie Kroes, az Európai Bizottság digitális ügyekért felelős alelnöke 2013.január 25.-én közzétett közleményében kifejtette, hogy az EU-ban hamarosan körülbelül 700 ezer betöltetlen informatika állás lesz, ugyanakkor sok országban magas a munkanélküliség. Arra is figyelmeztetett, hogy egyre nő a digitális szakadék, és a vállalatoknak együtt kell működniük a munkaerőpiaccal annak érdekében, hogy versenyképes Európát hozzanak létre. (European Commission, 2013.01.25) A probléma sajnos Magyarországon is tisztán érzékelhető, hiszen még mindig közel 4 millió ember mindennapjaiból hiányzik az internet-használata.

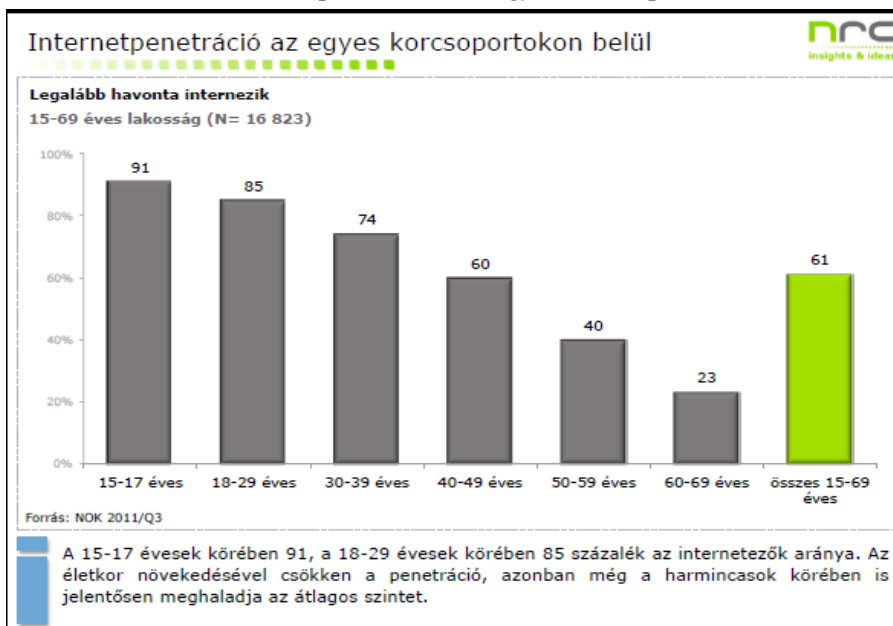
Az e-inclusion, az „Információs társadalmi befogadás” program magyar oldala felhívja a figyelmet arra, hogy a legutóbbi, 2011-es népszámlálási adatok szerint a lakosság közel harmadát adja az 55 év feletti korosztály. Sajnos digitális kirekesztettség szempontjából ők jelentik a legveszélyeztetettebb réteget, miközben a fiatalok, és a köztük lévő digitális szakadék folyamatosan növekszik.

A Nemzeti Olvasottság Kutatás (NOK) rámutatott arra, hogy az általa megvizsgált 25 ezer fős sokaságból, 2013 második negyedében az 55 év felettieknek mindössze a 25%-a használt internetet. Az eredmény azért is érdekes, mert a KSH 2012-es felméréséből ugyanakkor az derül ki, hogy az 55 év felettiak 71%-a napi rendszerességgel használja a számítógépet. (e-inclusion, 2014) Amíg a fiatalok számára már teljesen természetes az internet, a táblagépek, valamint az okos telefonok használata, addig az idősödő felnőtt korosztály számára ez még „idegen” világnak mondható. Ugyanakkor egy részük már aktívan érdeklődik, és használja is a fentebb említett eszközöket. Az idősebb generáció azonban ebből a szempontból megosztottnak tekinthető, hiszen egy részük teljesen reménytelennek érzi, hogy valaha is megtanulja a számítógép használatát, míg mások számára ez már a mindennapi rutin része.

Már elérhető a legutóbbi, 2011-es internetpenetráció riport, melyből kitűnik, hogy a 40-49 év közöttiek 60%-a, míg az 50-59 év közöttiek 40%-a legalább havonta internetezik. (2. ábra)

Az ITHAKA kutatóintézet az UPC Magyarország megbízásából készítette el a Digital Media Report 2011-es kutatását, amelynek során megvizsgálták a magyar internetező népesség kommunikációs, tartalomfogyasztási szokásait, a közösségi oldalakkal kapcsolatos felhasználói típusokat, a személyes adatok védelmével kapcsolatos attitűdöket, valamint általánosságban a digitális kultúra mindennapi életre gyakorolt hatásait.

2. ábra: Internetpenetráció az egyes korcsoportokon belül

Forrás: Internetpenetráció riport 2011/Q3 3. o

Az Egyesült Államokhoz képest az érintett korcsoport Magyarországon jóval alulmarad internet használatban (az Egyesült Államokban az 57-65 év közöttiek 76%-a, sőt, még a 66-74 év közöttiek 58%-a is aktív internet-felhasználó. A 75 év felettek 30%-a használja a világhálót.), azonban az EU többi országához képest már nem olyan nagy a lemaradásunk – mutat rá a tanulmány. „Öröm az ürömben” ugyanakkor, hogy az 50 évnél idősebbek viszonylag alacsony internethasználói arányai egyben azt is jelentik, hogy azok, akik használják a világhálót, ennek a korcsoportnak a technológiával és általában az őket körülvevő világgal kapcsolatban nyitott, a családtagokkal, ismerősökkel pedig aktívan kommunikáló szegmensét jelentik...”⁴

A kutatás kiemelte, hogy az érintett korcsoport tagjai általában valamilyen külső segítséggel, tehát nem maguktól tanulták meg az internet használatát. Sokszor az unokák, illetve a gyerekek töltik a tanár szerepét, vagyis egyfajta fordított szocializációt figyelhetünk meg: a digitális ismeretekre a családtagok tanították meg az idősebbeket. A korcsoport másik része a kifejezetten nekik indított speciális tanfolyamokon, illetve programokon tett szert az ismeretekre. (3. ábra)

3. ábra: Hogyan tanult meg internetezni?

	29 évnél fiatalabbak	50 évnél idősebbek
Szervezett képzés, tanfolyam	8%	17%
Munkahelyen	3%	14%
Családtagok segítségével	9%	46%
Barátok segítségével	11%	17%
Segítség nélkül	75%	32%

Forrás: Digital Media Report 2011. 3. o

⁴ Digital Media Report 2011, 1.o

A kutatás során arról is kérdezték a kutatásban részt vevő 50 év felettieket, hogy melyik közösségi portált használják előszeretettel. Míg a fiataloknál egyértelműen a Facebook vezetett, addig az 50 év felettiéknél inkább az IWIW volt a kedveltebb. Annak ellenére, hogy a regisztrációk számát tekintve az idősebbek alig maradtak el a fiataloktól a közösségi oldalakon, azokon jóval kevésbé folytattak aktív kommunikációt.

Összegzés

Fontos megértenünk azt a demográfiai, gazdasági- és munkaerőpiaci komplex helyzetet, melynek részeseként az általam vizsgált korosztály komoly nehézségekkel szembesül. Helyzetüket tovább súlyosbítja, hogy körükben sokan még a minimális digitális kompetenciákkal sem rendelkeznek.

Bár a számítógépek és az internet térhódítása az utóbbi évek adatainak tanúsága szerint érzékelhető az idősebb korosztálynál is, ez még nem jelenti azt, hogy olyan digitális tudással is rendelkeznek, amely képessé teszi őket arra, hogy sikerrel térjenek vissza, vagy egyáltalán ne essenek ki a munkaerőpiac körforgásából. A digitális kompetenciák fejlesztése kiemelten fontos lenne az általam tárgyalt korcsoport mindennapjaiban. A digitális eszközök használatának fejlesztésével nemcsak a mindennapokban történő kapcsolattartás, és kommunikáció válna könnyebbé a számukra, hanem a munkavállalás, és a munkaerőpiacon történő benntartás is.

Bibliográfia

- Adler Judit: A 45 éven felüliek foglalkoztatása és továbbképzése, In: Munkaügyi Szemle, 48.évf. 2004/7 43-48.
- Digital Media Report 2011: Ami összeköt, és ami elválaszt. Generációs hidak és szakadékok az internet használatában. Ithaka Research Consulting 2011
- Frank Róza: Kompetenciafejlesztés az információs társadalomban In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, Könyvtár-és információtudományi szakfolyóirat, 53. évf. 2006. 9. sz.
- Karvalics László, Z.: A net-nemzedék vizsgálatának szemléleti alapja: a morális pániktól az ismeretelméleti megalapozásig. In: Új Pedagógiai Szemle, 51. köt. 7–8. sz. 2001. p. 46–51.
- KSH: 2011. évi népszámlálás, 3. Országos adatok, Központi statisztikai Hivatal, Budapest 2013.

Internetes források

- Csúcson a migrációt tervezők aránya, Tárki, 2012 március, http://www.tarki.hu/hu/news/2012/kite-kint/20120523_migracio.html (2014.05.12)
- Digitaler Alphabetismus – Wer ist betroffen?, 2011.11.29. <http://www.avameo.de/index.php/2011/11/29/digitaler-analphabetismus-wer-ist-betroffen/> (2014.05.14)
- einclusion: eNet: idősebbek az infosztrádán, 2014.02.19., <http://einclusion.hu/2014-02-19/enet-idosebbek-az-infosztrdn/>, (2014.05.14)
- European Commission: Press release 2013.01.25. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-52_en.htm, (2014.05.14)
- Gyimóthy Éva: 45+, az elfelejtett generáció. <http://www.hrportal.hu/hr/45+-az-elfelejtett-generacio-20080401.html> (2014.05.12)
- Molnár Szilárd, Csótó Mihály, Gáspár Mátyás, Kollányi Bence, Pál Zsolt és Rab Árpád (2005): A hozzáférési pontok humán infrastruktúrájának fejlesztése, az IT mentori szakma kialakítása. <http://www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&docID=811> (2014.05.14)